

möten med unga. Iakttagelserna han gör angående klimatkrisen och mobilitet är lätta att förstå i sin vardaglighet och det blir tydligt för läsaren att klimatfrågorna får unga att bygga upp nya världar. Hur idealet om måttlighet och tanken om att sakta in går emot marknadslogiken och prestationssamhället behandlas dock rätt ytligt: i aktivisternas val att ta tåg i stället för flyg, surfarnas aspirationer till segelbåt eller deras väntan på den perfekta vägen.

Då Piispa utforskar kopplingarna mellan vardagliga utopier och sätt att förnya samhället mot ett långsammare paradigm, kunde fokus på geografi ha bidragit till en bredare problematisering av mobilitet, ungas vardag och klimatkrisen. Att reducera analysen till hållbar turism och val av fortskaffningsmedel innebär att vi går miste om (en för mig intressant) fråga som Piispa ställer angående vem vi är och hur vi bör förändras (s. 50). Även om denna viktiga poäng behandlas ställvis i avhandlingen skulle det ha varit givande att utvidga tanken Piispa går in på då han skriver att ”en person som är mer rörlig, är nästintill ’mer människa’” (s. 48, övers. W.S.). Mobilitet har inte bara blivit ett sätt att värdera och kategorisera människor, det påverkar även hur vi förstår människan i världen: marklös och ständigt på väg. Att förstå sig själv i sina geografiska kopplingar är något vi behöver sätta mer vikt vid i dagens läge. Denna tanke nuddar Piispa vid i sin andra artikel där han funderar på hur livets, oljans och vattnets likviditet sammankopplas (s. 153–172) eller när han behandlar surfarnas koppling till havet och hur de är synkroniserade med havets rörelse (s. 90, 94). Han skriver dock att modernitetens likviditet innebär att sociala relationer är mer temporära och att individuella liv är mindre kopplade till tid och plats (s. 155). Den första poängen kan stämma, rörelse hör till livet och i dagens hektiska värld kommer även förhållanden att ändras i snabb takt. Men tanken att livet skulle vara mindre kopplat till tid och plats är något många geografer skulle motsätta sig. Snarare har vi blivit allt mer kopplade till de komplexa och vidsträckt nätverk där vi hör hemma, till den grad att vi kan prata om människans tidsepok, Antropocen.

Vad innebär det då att vara människa i denna tid och vilka följder har det för mobilitet och rumslighet? Världsmedborgarskap behöver inte betyda att flyga omkring utan att landa – att inte tillhöra en plats. Att ta tåg och båt är såklart ett konkret sätt att komma ner till marken, men för att lära känna vår plats på jorden behöver

vi troligen mer än så. Behovet av att sakta in handlar om mer än ett lugnare arbetsliv eller att ta segelbåt i stället för flyg; vi bör skapa tid att utforska våra relationer till andra. Såsom en av de intervjuade klimataktivisterna poängterar (s. 208) måste vi kritiskt begrunda de artificiella gränser vi dragit mellan människa och natur. Analysen angående detta förblir dock på en nivå där den alternativa (utopistiska) livsstilen som fötts som en reaktion till modernismen handlar om en möjlighet att fördjupa det ”individuella naturförhållandet”. Vi alla behöver inte ta oss till posthumanistisk geografisk teori, men det är problematiskt att unga personer tenderar att skilja på sin och världens framtid (s. 38), och att hot mot biodiversitet och klimatet inte mobiliserar aktivitet i den utsträckning som den personliga framtiden gör (s. 90). Detta såg vi även i jämförelsen mellan coronapandemin och klimatkrisen. Vi har glömt att dessa framtider aldrig varit separata: surfarna – vattenfolket – och hur de kommer samman med vågorna är ett tydligt tecken på detta.

Avhandlingens tema är troligen något många funderat över när det bär av mot flygplatsen, men problematiken bjuder även in en att stanna upp och fundera på människans roll i världen. Klimatkrisen präglar det moderna och snabba samhället vi lever i och det är viktigt att försöka hitta lösningar på gapet mellan värderingar och handling. Detta betyder inte nödvändigtvis ett liv begränsat till bondgården eller att alla skall hoppa av ekorrhjulet för att leva den postindustriella utopin. Vi måste dock kunna stanna upp och fantisera andra och bättre sätt att medverka till de förhållanden som binder oss till jorden. Geografin, som tyvärr har glömts bort i listan av vetenskapsgrenar som påverkat forskningen (s. 26), kunde ha gett värdefulla insikter angående rumsligheten av de fenomen som behandlas: globalisering, turism, jämlikhet och rättvisa samt klimatförändring. Forskning om ungas geografier kunde också ha bidragit till en mer djupgående förståelse för hur mobilitet påverkar ungas liv, inte minst under coronapandemin. Hur som helst kommer Piispa med flera insikter som kan vara värdefulla för geografer intresserade av mobilitet och hur ungas livsstilar kopplas till klimatprojektet och val i vardagen.

WILLIAM SMOLANDER

*Avdelningen för geovetenskaper och geografi,
Helsingfors universitet*

Ihmisen suhde eläimiin

HEIKKINEN, OLAVI (2021) *Herra vai palvelija – ihmisen suhde eläimiin*, 152 s. Mediapinta, Tampere.

Moni suomalainen maantieteilijä on eläkeläisenä jatkanut kirjallista tuotantoaan, usein hiukan eri muodossa kuin aktiiviuran aikana. Yksi heistä on entinen Oulun yliopiston luonnonmaantieteen professori Olavi Heikkinen (s. 1942). Hän jäi eläkkeelle vuonna 2007, ja on sen jälkeen julkaissut seitsemän kirjaa, muun

muassa Hailuotoon sijoittuvan romaanin *Edenistä länteen* (2012) ja omaelämäkerran *Elon tiellä – Nilsistä Ouluun* (2014).

Herra vai palvelija on taskukirja, jossa esitetään tie-teellisen täsmällisesti mutta helpollukuisesti monipuolinen yleiskatsaus aina ajankohtaisesta aihepiiristä, ihmisen suhteesta eläimiin. Heikkinen itse sanoo kirjaa hillityksi huudokseen luonnon puolesta. Tekijän poika Seppo Heikkinen on kuvittanut tekstin pelkistetyin viivapiirroksin. Runsaat viittaukset taustakirjallisuuteen liisäävät merkittävästi kirjan arvoa.

Aihepiiri on Heikkiselle – kotieläinten ja monimuotoisen luonnon ympäröimänä varttuneelle maalaispojalle – läheinen, ja paikoin hän maustaa tekstiä omilla muistoillaan.

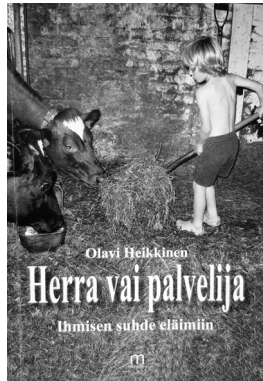
Kirja alkaa katsauksella muinaisiin kulttuureihin, joissa eläimiä saatettiin kunnioittaa yliluonnollisina olentoina. Sellainen oli esimerkiksi skarabee eli pillerinpöyrittäjä faaraoiden Egyptissä. Tämä kovakuoriainen pyörittää lannasta pillerimäisen pallon, munii siihen ja hautaa sen maahan. Munista kuoriutuneet toukat käyttävät pallon ravinnokseen, läpikäyvät muodonmuutoksen ja kömpivät maasta täysin kehittyneinä. Näin pillerinpöyrittäjästä on tullut pyhä kuolemattomuuden ja jälleensyntymän symboli.

Seuraavissa luvuissa palataan reaali-maailmaan ja käsitellään ”eläimiä ihmisten asialla”, kuten tarkka-aistisia koiria muun muassa huumeiden ja räjähteiden etsinnässä tai villieläimiä luonnonkatastrofien ennakoijina. Ihminen on aina saalistanut eläimiä ruuakseen ja samalla hävittänyt maapallolta monia lajeja. Heikkinen kuvaa sekä esihistoriallisia sukupuuttoja (esimerkiksi mammutti) että seitsemää historiallista sukupuuttoa. Yksi viime aikoina iäksi kadonneista lajeista on muuttokyyhky, josta Amerikassa nähtiin vielä 1800-luvulla miljardin yksilön parvia.

Väestön kasvaessa ja pyyntikulttuurin hiipuessa eläinten kasvatus lihan tuottajiksi on lisääntynyt monin paikoin teolliseen mittaan. Suurnavetat, jättiliskalat ja täyteen ahdetut kanalat aiheuttavat sekä eettisiä että ekologisia ongelmia. Ongelmat on tiedostettu, mutta muutos on hidasta. Jotkut ratkaisuyritykset hipovat mielikuvituksen rajoja. Perinteistä lihaa on esimerkiksi yritetty korvata eläinten kantasoluista laboratorioissa kasvatetulla keinolihaalla. Vuonna 2013 onnistuttiin tällä tavoin valmistamaan ensimmäinen pihvi. Sen hinnaksi tuli 250 000 euroa.

Kirjan loppuosassa Heikkinen pohtii muun muassa luonnonsuojelun ja eläintarhojen merkitystä lajikadon

ja sukupuuttojen hillitsemisessä sekä alkuperäislajien ja vieraslajien välistä hankalaa rajanvetoa. Alkuperäislajeina pidetään eläimiä, jotka ovat levinneet tietylle alueelle ilman ihmisen myötävaikutusta, vieraslajien leviämiseen ihminen on myötävaikuttanut. Esimerkiksi villisiasta on tulossa Suomeen uusi alkuperäislaji. Kysymykseen tulisiko alkuperäislajeja aina suojella ja vieraslajeja torjua ei ole helppoa vastausta.

Herra vai palvelija? Tässä muodossa kysymys nousee esille oikeastaan vasta kirjan viimeisessä luvussa Tieto ja usko. Heikkisen teksti ei ole uskonnollista eikä saarnaavaa, mutta mielestäni on hyvä tuoda esille teologinenkin näkökulma. Uskonolla on ollut suuri vaikutus ihmisten asenteisiin. Kristinuskon sanoma, että ihminen on luomakunnan herra, antaa ihmiselle oikeuden käyttää eläimiä tarpeidensa tyydyttämiseen haluamallaan tavalla, omantunnon kolkuttamatta. Heikkinen havaitsee orastavan muutoksen uskonoppineiden asenteissa. Hän nostaa esille englantilaisen anglikaanipapin ja eläineetikon Andrew Lindzeyn, joka on

löytänyt Raamatusta teologiset perustelut myös muiden olentojen kuin ihmisen herruudelle. Ihminen ei ole vain yksi laji muiden joukossa, kuten Darwin opettaa, vaan Jumalan kuvana kaikkien luotujen – siis myös eläinten – palvelija. Tuotantoeläimiä tulisi siis kohdella hyvin eikä niin kuin suursikaloissa. Lindzey uskoo, että lihansyönti on saanut alkunsa syntiinlankeemuksesta ja kehottaa suosimaan kasvissyöntiä. Hän päättäisi eläimetkin taivaaseen.

Yleistajuisena teoksena *Herra vai palvelija* on kirjoitettu laajaa lukijakuntaa silmällä pitäen. Tekijä itse on kuvannut sitä hillityksi huudokseen luonnon puolesta ja toivoo sen herättävän ”vastuuntuntoa ympäristötämme ja koko planeetastamme”. Siinä se voi hyvinkin onnistua.

KERKKO HAKULINEN

Valtion käsikirja tutkijalle

MOISIO, SAMI; KOCH, NATALIE; JONAS, ANDREW E.G.; LIZOTTE, CHRISTOPHER & LUUKKONEN, JUHO (2020; toim.) *Handbook on the Changing Geographies of the State. New Spaces of Geopolitics*, 512 s. Edward Elgar, Cheltenham & Northampton.

Ajatus valtion poiskuihtumisesta on yhtä vanha kuin yhteiskuntatiedekin. Valtio on kuitenkin kerta toisensa jälkeen osoittanut huhut poismenemisestään ennenaikaiseksi selviten niin vallankumouksista kuin globalisaatioteeseistä elinvoimaisena instanssina. Koronakriisissä kysymys valtion mahdollisuuksista torjua pandemiaa on koettu uudelleen merkityksellisellä tavalla. Ilmasto- ja monimuotoisuuskriisien edetessä myös aja-

tus valtion mahdollisuuksista toteuttaa ekokriisiä torjuvia ja siihen varautuvia projekteja on saanut kasvaa jalansijaa sekä akateemisessa keskustelussa että politiikassa.

Kysymys valtion luonteesta on kuitenkin teoreettisesti ja tutkimuksellisesti ongelmallinen. Alati polttavaksi käyvien kysymysten äärellä onkin tärkeää, että yhteiskuntatieteellinen tutkimus pystyy tarjoamaan hedelmällisiä jäsenyyksiä siitä, mistä valtiollisessa vallassa, valtiollisessa politiikassa ja valtioiden kansainvälistymisessä ja alueellistumisessa on kysymys. Käsikirja *Changing Geographies of the State* pureutuu näihin teemoihin useasta näkökulmasta. Teoksessa kootaan yhteen uuden maantieteellisen valtiotutkimuksen suunta-